

GAZETA LWOWSKA

Wychodzi codziennie o godzinie 1-ej po południu z wyjątkiem niedziel i dni świąt chrz. BIURA REDAKCJI I EKSPEDYCJA ul. Chorążczyzna 31. ADMINISTRACJA ul. Podwale 3. — Egzemplarze gazety do nabycia w Ekspedycji ul. Chorążczyzna 31, w biurze dzienników S. SOKOŁOWSKI I SKA Jagiellońska 7, w biurach dzienników i trafikach. — Listy należy frankować. Reklamacje otwarte wolne od opłaty. — Konto P.K.O. Nr. 141 690. Telefon Redakcji Nr. 178 — Telefon Administracji Nr. 73.

Cena egzemplarza
w miejscu
i na prowincji
20 Mk

PRENUMERATA:

we Lwowie bez dostawy	440— Mk.
we Lwowie z dostawą	500— Mk.
z przesyłką pocztową w Polsce	500— Mk.
z przesyłką pocztową w innych państwach	600— Mk.

Wszystkie ogłoszenia przyjmuje Administracja „Gazety Lwowskiej”, Lwów, ulica Podwale 3, w godzinach od 8—2 i 6—7 i biuro S. Sokółowski i Ska ulica Jagiellońska 7.

Opieka nad Polakami za granicą.

W sali portretowej magistratu warszawskiego odbyło się przed kilku dniami zebranie organizacyjne „Towarzystwa opieki kulturalnej nad Polakami, zamieszkałymi za granicą, im. Adama Mickiewicza”.

Posiedzenie zagaliił mec. Antoni Osuchowski. Między innymi wyjaśnił:

„Ogół polski oddawna odczuwał potrzebę zorganizowania opieki kulturalnej nad skupieniami polskimi, istniejącymi poza granicami naszego kraju i powołania do życia w tym celu organizacji, uzgodniającej i koordynującej dotychczasowe rozbieżne działania. Podjęcie tego zadania dawniej przed wojną światową, w czasach naszej niewoli nie było wykonalne wobec ówczesnych warunków politycznych. Obecnie, gdy Polska odzyskała niepodległość, gdy z każdym dniem utrwala się i konsoliduje państwowość polska, sprawa ta wysuwa się na pierwszy plan, jako jedno z najistotniejszych zadań. żywo obchodzące nasze społeczeństwo.

Rodaków naszych poza granicami politycznymi państwa liczymy około 8 milionów. Odbrymia liczba w zestawieniu z ludnością kraju. Ostatni spis ludności, sporządzony w roku zeszłym, wykazuje 26 milionów ludności, oprócz ziemi Wileńskiej i Śląska. Z tej liczby eliminować należy około 30 procent na żywioły obce, po większej części wrogie, ideowo z krajem nie związane. Owe zatem 8 milionów stanowią ważną pozycję w naszym budżecie narodowościowym.

Polowa, t. j. 4 miliony, osiadła od wieków na ziemiach, stanowiących dawniej przynależność Rzeczypospolitej, a które obecnie nie weszły w skład Państwa Polskiego. Wymienić tu należy: znaczną część Śląska Cieszyńskiego, przyłączoną do państwa czesko-słowackiego z mocy orzeczenia Rady ambasadorów w Paryżu, Spisz i Orawę, część Śląska pruskiego, pozostałą pod panowaniem niemieckim, powiaty nadwiślańskie, sztumski, suski, kwidziński i malborski, Warmię, powiaty olsztyński i reszelski, siedem powiatów Mazowsza pruskiego, wschodnie ziemie kresowe na Białorusi, Wołyniu i Podolu. Ten odłam naszej ludności, osiadły na kresach, jest nam najbliższy i nagle potrzebuje wydatnej pomocy.

Położenie naszych rodaków na kresach polsko-czeskich, polsko-niemieckich i polsko-rosyjskich jest wprost tragiczne. Staczać oni muszą walkę śmiertelną z zachłannością czeską i niemiecką oraz z brutalnością i przewrotnością bolszewicką. W tej walce o język ojczysty, o byt narodowy musimy im przyjść z wydatną pomocą. Polityka ekspansywna nie leży w zadaniach, ani w możliwości Polski, lecz natomiast kategorię czynnym naszym obowiązkiem jest ochrona naszego stanu posiadania, naszego historycznego dziedzictwa. Mamy przytem najwyższy interes w utrzymaniu naszej narodowości. Kresy są to poniekąd bastiony, które bronią wejścia do centrum. Z chwilą upadku bastionów, wróg ma naocześnie otwartą drogę do wnętrza. — Musimy ocalić owe miliony dusz od śmierci narodowej. Ten kategoryczny obowiązek tem więcej nas obciąża, że w przeszłości dopuściliśmy się karygodnego zaniedbania tak na zachodzie, jak i na wschodzie.

Po podpisaniu traktatu niemiecko-rosyjskiego.

Moskwa. (AW). W związku z podpisaniem traktatu niemiecko-bolszewickiego przybył tu gen. Bauer, delegowany przez niemiecki sztab generalny dla przeprowadzenia rokowań z sowietami. Ma on zaznajomić się z obecnym stanem i organizacją armii czerw., jakoteż z projektem jej redukcji i wziąć udział w rokowaniach celem zawarcia konwencji militarnej rosyjsko-niemieckiej. Odbyło się kilka narad sztabu generalnego rosyjskiego, na których omawiano kwestję proponowanej przez komisarza Larina z powodu kryzysu finansowego demobilizacji 50 proc. armii czerwonej, oraz podniesienia bojowej stopy pozostałej części wojska. Bauer przestrzegł przed zadawaniem idącą redukcją armii, dowodząc, że samodzielność ekonomiczna Rosji da się utrzymać tylko w tym wypadku, jeżeli Rosja będzie miała za sobą silną armię. Bauer nalegał na odroczenie ostatecznej decyzji w tej sprawie do końca konferencji genueńskiej. Następnie omawiano przywieziony przez niego projekt wykorzystania linii kolejowej Moskwa — Rzeżyca — Kalkuny — Kowno — Elkiny — Wystruń — Królewiec. Na konferencji w tej sprawie wyznaczono na czas najbliższy do Rygi, Rosja i Niemcy będą usiłowały wspólnie

z Litwą usunąć przeszkody, których należy się spodziewać ze strony Litwy. Według planu niemiecko-bolszewickiego, koleje Litwy i Łotwy, mające służyć do przewożenia towarów i ewentualnie ładunku wojennego z Niemiec do Rosji, zastąpić mają komunikację Niemiec z Rosją liniami kolei polskiej. Gen. Bauer radził również rozszerzyć węzły kolejowe na rosyjskim froncie zachodnim. Wogóle można twierdzić, że po zawarciu traktatu niemiecko-rosyjskiego w sowietyckich kołach wojskowych ożyła nadzieja nowej wojny z udziałem Niemiec.

Moskwa. (AW). „Ekonomiczeskaja Żyżn”, przestrzega przed powiększaniem znaczenia umowy niemiecko-rosyjskiej i utrzymuje, że przy obecnych kwotach reparacyjnych, ubożenie Niemiec odbywać się będzie w przyspieszonym tempie. Mimo to Niemcy wezmą wydatny udział w odbudowie Rosji. Muszą jednak odrzucić myśl płacenia swych zobowiązań mieniem rosyjskiem.

Podpisanie konwencji w sprawie Górnego Śląska.

Genewa. (PAT). Konwencja polsko-niemiecka w sprawie G. Śląska ostatecznie zredagowana, podpisana została wczoraj o godzinie 15-tej. — Z uwagi na stan umysłów na G. Śląsku nie zdecydowała delegacja polska wysiłków celem jak najszybszego zredagowania konwencji. Rozwiązuje ona bardzo szczegółowo szereg skomplikowanych spraw natury politycznej, ekonomicznej i kulturalnej w duchu zapewniającym pomyślny rozwój polskiej części G. Śląska. Konwencja zawiera z góra 600 art. i jest znacznie obszerniejsza od traktatu wersalskiego. Reguluje ona następujące sprawy: ustawodawstwo, opcje, obywatelstwo, likwidację majątków niemieckich, kolejnictwo, sprawy węgla, oraz produktów górniczych, kwestie

celne, pocztowe, sprawę zasilenia obszaru plebiscytowego wodą i elektrycznością, związki robotnicze, ubezpieczenia społeczne, komunikacje między obu częściami G. Śląska, kwestie walutowe, ochronę mniejszości narodowościowych w dziedzinie religii, kultury, języka i szkolnictwa, wreszcie kwestię kompetencji komisji mieszanej i trybunału rozjemczego. Jednocześnie podpiszą obaj pełnomocnicy układ o dworcach kolejowych granicznych i o pocztowym obrocie czekowym. Ustawy te wejdą w życie jednocześnie z konwencją, której ratyfikacja ma nastąpić najpóźniej 28. maja. Niezwłocznie nastąpi wymiana dokumentów ratyfikacyjnych w Opolu, następnie zaś rozpocznie się stopniowe przejmowanie władz.

Świadczy najdowodniej o tem widmo straszliwej pustki, która z winy naszych pradziadów otoczyła na wieki lignickie i wrocławskie sarkofagi Piastów. Pod naporem niemieckim zaledwie skrawek ziemi śląskiej utrzymał narodowość polską. Świadczy o tem karygodna niedbałość i brak troski o utrzymanie źródeł i ujścia Wisły, królowej rzek naszych. Niesłychane zaniedbanie sprawy Prus Książęcych (Prus Wschodnich) spowodowało fatalne następstwa, które w znacznej mierze wpłynęły na upadek Rzeczypospolitej. — Uciskani przez krzyżaków, mieszkańcy Prus Książęcych, zarówno Polacy, jak Niemcy, zanosili błagalne prośby do króla i senatu o przyłączenie do Polski. Napróżno. Te straty, to zaniedbanie winny pobudzić nas do wydatnego współdziałania w utrzymaniu tych kresów, których wroga przemoc nie zdołała jeszcze wynarodowić.

Historia nie wypowiedziała jeszcze ostatecznego słowa: „Fortuna variabilis” — Deus mirabilis“

słowa Szymona Starowolskiego, gdy w połowie XVII-go wieku oprowadzał Karola Gustawa po grobach królewskich na Wawelu.

Prześladowanie naszego języka, naszej kultury, ustać musi, wszyscy w to wierzymy.

Idzie o to, aby ta niezmiernie pożądana i upragniona chwila zastała nie omentaryzysko, lecz ludzi żywych, czujących i mówiących po polsku.

Najbliższy nasz sąsiad niemiecki rozwija na kresach wschodnich nadzwyczaj intensywną działalność. We wszystko, czem kultura nowoczesna rozporządza, uzbraja swe wschodnie kresy. W tej walce biorą udział wszystkie czynniki narodowego życia: Rząd i inicjatywa prywatna, wiedza i pieniądze, duch i materia.

Jeżeli potężne narody w ten sposób ocenają doniosłość zagadnień kresowych, jeżeli dbają tak o każdą duszę i każdą piędź ziemi, cóż powiedzieć o obowiązkach naszych wobec kresów.

Czynne centrum śledzi gorliwie stan rzeczy

na rubieżach i mobilizuje wszystkie siły w celu odparcia republikańskich zakusów wroga.

Drugą kategorią liczącą również około 4 milionów, stanowią liczne kolonie polskie poza granicami ziem Rzeczypospolitej, rozprószone po całym świecie. Mieszkańcy tych kolonii w swoim czasie byli zmuszeni do opuszczenia macierzystego kraju wskutek prześladowania politycznego, bądź też ciężkich warunków ekonomicznych. Należą tu kolonie rozrzucone na wielkich przestrzeniach Rosji europejskiej i azjatyckiej, kolonie polskie w Wiedniu, Bukowinie, Bośni i Hercegowinie, w Berlinie, Westfalii i Nadrenii, w Danii, Paryżu i Londynie, dalej kolonie w Kanadzie, Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, Argentynie (prowincja Misiones), Brazylii i Australii. Właściwie mówiąc, trudno byłoby znaleźć liczniejsze środowisko ludzkie, w którymby nie przebywała większa albo mniejsza liczba Polaków.

Wszystkie te skupienia wystawione są na niebezpieczeństwo wymarodowienia. Składa się na to brak na miejscu środków oświaty polskiej, niedostateczny związek z krajem ojczystym — brak należytej organizacji. Temu niebezpieczeństwu zapobiedz należy przez nawiązanie i utrzymanie bliższych stosunków z krajem macierzystym i pomoc w rozwoju polskiej oświaty.

Znawcy stosunków osadnictwa polskiego jednomyślnie uwydatniają groźne niebezpieczeństwo, na jakie wystawieni są nasi rodacy. Biskup Rode w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej — jedyny biskup Polak w Ameryce — podczas pobytu swego w roku ubiegłym w naszym kraju kategorycznie stwierdził, że Polacy w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie skazani są na zagładę, jeżeli nie będzie wydatnej moralnej pomocy z naszej strony.

Nie idzie tu o pomoc materialną — wszak Ameryka składała i składa nam liczne dowody swej ofiarności, — lecz o pomoc moralną.

Niezmiernie znaczenie tych kolonii dla całego kształtu polskiego organizmu narodowego tak w teraźniejszości, jak i w przyszłości, jest oczywiście żadnej nie może ulegać wątpliwości.

W szeregu lat, przy odpowiednim rozwoju i pielęgnowaniu uczuć narodowych, kolonie te — wzrastające liczebnie i podnoszące się ekonomicznie, mogą się stać niewyczerpanym źródłem pomocy dla kraju macierzystego.

Inne narody przywiązują niezmierną wagę do skupień poza granicami państwa. Dowodem tego jest opieka i zapobiegliwość troska, jaką Francja, Włochy, Anglia, Belgia i inne narody otoczyły i otaczają swe kolonie, podtrzymując w nich ducha narodowego i rozwój ekonomiczny, nie żałując na ten cel znacznych zasobów pieniężnych.

Istnieją też w tym celu od szeregu lat w powyższych państwach instytucje społeczne, przez rząd usilnie popierane, we Francji pod nazwą „Alliance Française”, — we Włoszech „Societa Nazionale Dante Alighieri”, — w Niemczech liczne towarzystwa, a pomiędzy innymi „Verein für das Deutschtum im Ausland”, „Deutscher Schulverein in Polen” w Bydgoszczy, „Deutschtumbund in Polen zur Wahrung der Minderheitsrechte” w Bydgoszczy z pododdziałami:

- für Pomerellen Nord w Tezewie,
- für Pomerellen Süd w Grudziądzu,
- für Pomerellen Netzegau w Bydgoszczy,
- für Pomerellen Posen w Poznaniu.

W urzędowym tłumaczeniu tych ważnych zadań, grono osób dobrej woli założyło „Towarz. opieki kulturalnej nad Polakami zamieszkałymi za granicą im. Adama Mickiewicza”. Statut został zatwierdzony przez Ministerstwo spraw wewnętrznych.

Następnie przystąpiono do wyboru członków zarządu i komisji rewizyjnej. Przewodniczący Marszałek Trańpczyński, odczytał proponowaną listę kandydatów, poczem zebrani jednomyślnie wybrali do zarządu głównego pp.: Bernarda Chrzanowskiego, Adama ks. Czartoryskiego (wiceprezes), Stefana Dąbrowskiego, Zdzisława Debińskiego, Piotra Drzewieckiego (skarbnik), Aleksandra Janowskiego, Czesława Mariana Janowskiego (sekretarz), Hieronima Kieniewicza (zast. skarbnika), Leopolda bar. Kronenberga (wiceprezes), Bolesława Koskowskiego, Antoniego Osuchowskiego (prezes), ks. Antoniego Szlagowskiego.

Jako zastępców: pp. Józefata Andrzejewskiego, Stanisława Januszewskiego (zast. sekretarza), ks. St. Mackiewicza, Józefa Stemlera, Jana Suchowiaka, Ignacego Witkiewicza.

Do komisji rewizyjnej: pp. Jana „Festa” Czesława Klamera, Stanisława Ogórkiewicza, Antoniego Rzęda, Feliksa Zielńskiego.

Ameryk, względem Francji poczynają słabnąć. Ameryka wzięłaby napewno udział w konferencji genueńskiej, gdyby nie stanowisko Francji, pod której wpływem wyeliminowano z porządku obrad genueńskich sprawy polityczne i kwestie odszkodowań. Brak Ameryki w naradach genueńskich nie pozwalała na osiągnięcie tych celów, jakie konferencji genueńskiej postawiono, i dalsze w tym duchu wywody znane już dobrze i w dalsze lepszym ujęciu z prasy niemieckiej i pewnego odłamku angielskiej.

O samej kwestji wschodnio-galicyskiej nie się — poza zsegregowaniem i ujęciem w jedną rubrykę wiadomością i telegramami — nie pisze. Dodac należy, że telegrafy te w tych częściach, w których określone jest stanowisko L. George'a są podawane bez streszczeń, te zaś, w których są wywody polskich dyplomatów i przychylnych Polsce zagranicznych czynników w streszczeniu opatrzonym licznymi znakami zapytania lub wykrzyknikami.

Stanowisku Anglii B. Aloyda George'a poświęca „Ridnyj Kraj” w numerze 93 wstępny artykuł. Taktyka dyplomacji angielskiej, jego zdaniem, na tem, by sukcesy przez innych osiągnięte dla siebie zainkasować. Naturalnym jest, że inne państwa nie chcą dać się obcedzić Anglii i wobec tego być może, że konferencja genueńska się rozpadnie i przyjdzie do utworzenia nowej koalicji w skład której weślaby Anglia, Niemcy Włochy i Rosja. Nowe to ugrupowanie przyniosłoby sprawie ukraińskiej więcej szkody niż korzyści, gdyż przyczyniłoby się ono do skrzepienia Rosji a tem samem odwiekłoby na długi czas uzyskanie niepodległości dla ukraińskiego narodu. Tylko krótkowidząca polityka trudowików galicyjskich wpa-trzonych w prowincjonalne podwórko, starająca się wykorzystać każdą sposobność, by tylko przysporzyć Polsce trudności — tego niebezpieczeństwa zdaje się nie dostrzegać.

A. Z.

Uroczyste otwarcie Tow. im. „Dante Alighieri”.

W sali Kopernika na Uniwersytecie Jagiellońskim dnia 12. bm. odbyło się pierwsze walne zgromadzenie Tow. im. Dantego Alighieri. W zgromadzeniu wzięli udział oprócz wielu profesorów Uniwersyteku, liczni przedstawiciele inteligencji krakowskiej. Zgromadzenie otworzył prezes Akademii Koz. Morawski, nawiązując do 700-letniego jubileuszu Uniwersytetu w Padwie i jego znaczenia dla Polski. Następnie wszedł na katedrę prof. Fortunato Giannini, który po odczytaniu statutu Tow. i przedstawieniu go do przyjęcia zebranym, wygłosił dłuższe przemówienie, wyjaśniając, dlaczego Tow. wybrało sobie imię Dantego, i jakie są jego cele.

Przemówienie prof. Gianniniego było żywo oklaskiwane. Następnie otwarto listę członków i natychmiast zgłosiło swoje przystąpienie około 100 osób. Sekretarz Tow. prof. Jachimiecki, przedstawił do zatwierdzenia skład zarządu, który dotychczas był prowizoryczny. Do zarządu weszli: prezes JE. dr. Z. Morawski, wiceprezes prof. F. Giannini, skarbnik dr. J. Muczkowski, sekretarz dr. Z. Jachimiecki i sześciu wydziałowych: pp. dr. Wędkiewicz, dr. Sternbach, dr. Windakiewicz, dr. Jabłoński, dr. Folkierski i ks. Kruszyński. Następnie sekretarz odczytał listy, jakie nadeszły: poseł polski przy Kwirynałe w Rzymie, prof. dr. Loret, JE. F. Tommasini, minister pełnomocny w Warszawie i sekretarz Tow. Dantego w Rzymie, które zaczęło już nadsyłać książki. Wreszcie przedstawił do zatwierdzenia zgromadzenia listę członków honorowych, do której wchodzi: Senator Boselli, prezydent Tow. Dantego w Rzymie, poseł Loret, JE. poseł Tommasini, prof. dr. Porobowicz, znakomity tłumacz „Boskiej Komedy”, komandor Amedeo Giannini, dyrektor biura prasowego przy ministerstwie w Rzymie, prof. dr. Morawski, prezes Akademii Umiejętności w Krakowie i senator G. Mazzoni, znakomity poeta.

GENUA.

POSIEDZENIE PODKOMISJI POLITYCZNEJ.

Genoa. (PAT.) 15/5. Dziś rano odbyło się zebranie podkomisji politycznej bez udziału Rosjan i Niemiec. Na początku posiedzenia zabrał głos Barthou, zadając odczytania protestu Cziczerina. Sohanzer zaznaczył, że widział się rano z Cziczerinem i w czasie rozmowy wy tłumaczył mu bezzasadność protestu. Następnie odczytano protest, poczem jednomyślnie przyjęto wczorajsze uchwały. Barthou stwierdza, że Francja solidaryzuje się w zupełności z uchwałami, mimo, że nie podpisała memoriału do Rosji. Postanowiono odbyć jutro o godz. 10 rano plenarne posiedzenie podkomisji politycz. bez udziału jedynie Niemiec. Na zebraniu tem, ma być zakomunikowana Rosjanom odpowiedź mocarstw. W dalszym ciągu

posiedzenia Bratianu złożył oświadczenie w sprawie skarbu rosyjskiego, na które otrzymał odpowiedź, że poruszona kwestja mieści się w uchwałach w sprawie kredytu i gwarancji. Wreszcie Minister Skirmunt złożył oświadczenie w sprawie granic wschodnich.

KOMISJA RZECZOZNAWCÓW W HADZE.

Genoa. (PAT.) W projektowanej komisji rzeczoznawców, mającej obradować w Hadze, Francja i Belgia, jako nie podpisane na memorjałe — wystosowanym do Rosji, będą uczestniczyły, jako państwa zaproszone, nie zaś zapraszające. — Do grona państw zaproszonych należeć będą również Stany Zjednoczone Ameryki Północnej.

Z prasy ruskiej.

Lwów, dnia 16. maja 1922.

KONFERENCJA GENUENSKA.

Po silnym przypiływie różowych nadziei zauważyć się daje na łamach „Hrom. Wistnyka” pewna depresja. We wstępnych artykułach dwu po sobie następujących numerów, zatytułowanych „Na marginesie genueńskiej konferencji” pióra jakiegoś emigranckiego publicysty — zauważyć się daje znowu skoncentrowany atak na Francję. — Pierwszy z tych artykułów oparty na wyrażeniach „starszego już byłego dyplomaty, który przez szereg lat zajmował stanowisko posła w Paryżu”, stara się wykazać niebezpieczne dla pokoju hegemonistyczne aspiracje Francji, wyrażające się w obecnej dobie w żądaniu spłacenia odszkodowań ze strony Niemiec i spłaty długów zaciągniętych przez Rosję, ze strony sowieców. Te dwa żądania najzupełniej zresztą uzasadnione i

zrozumiale kwalifikuje ów dyplomata, jako objawy dążności hegemonistycznych i imperjalistycznych francuskich. Jakież zmiany musiały zajść w psychice pewnych „publicystów” i „dyplomatów”, kiedy żądania odszkodowania za barbarzyńskie zniszczenie przebogatyh niegdys prowincji i zwrotu zaciągniętych niegdys pożyczek, uważa się za przejawy imperjalizmu i dążności do osiągnięcia hegemonii. Jak widać z tego bolszewickie metody myślenia stały się już udziałem pewnych „dyplomatów” i „publicystów”, — a może są tylko jedną z cech ich narodowej psychologii.

W drugim z rzędu artykuł wymieniony „publicysta” opierając się na niemieckim źródle przedstawia rolę Francji na konferencji waszyngtońskiej. Tam miała się ona skompromitować, jako państwo nawskroś militarne, stojące na zawadzie ekonomicznemu odrodzeniu Europy, w którym tak bardzo jest zainteresowana Ameryka. Nie też dziwnego, że na skutek tego sympatje

Stan astronomji w Polsce a gdzieindziej.

Na jednym z tygodniowych zebrań Polskiego Towarzystwa Politechnicznego wygłosił prof. dr. Marcin Ernst referat o stanie astronomji u nas i zagranicą.

Rozwiniawszy przed słuchaczami historje rozwoju tej nauki w Polsce, stwierdził prelegent do początkowym jej rozkwicie w dobie Kopernika i późniejszym rozwoju w XVIII i XIX. wieku, nastąpił okres upadku i zupełnego zaniku. Dziś praca na polu badań astronomicznych w Polsce odrodzonej prawie nie istnieje, gdyż obserwatoria przy uniwersytecie krakowskim, politechnice i uniwersytecie lwowskim, oraz w Warszawie i Wilnie, nie mają ani środków finansowych, ani potrzebnych instrumentów. Nauka astronomji zajmuje się głównie dwoma zagadnieniami, a mianowicie: budowa świata i jego historia. Podstawa wielkich wniosków w tych dziedzinach są obserwacje, dla umożliwienia których potrzebne są obserwatoria. Prelegent przedstawia następnie rozwój lunety, począwszy od Galileusza po dzień dzisiejszy. W miejsce improwizowanych lunet ustawione dziś refraktory o coraz większych średnicach, umożliwiające rozwiązanie najtrudniejszych problemów. Najnowszy refraktor Hoskera, ustawiony na górze Wilsona, posiada średnicę 2 i pół m. U nas nie brak ludzi dla prowadzenia badań naukowych, nie posiadamy natomiast środków i poparcia społeczeństwa. W Ameryce i innych krajach powstały towarzystwa miłośników astronomji, które popularyzując tę naukę wytworzyły mecenasowstwo naukowe. Obserwatoria amerykańskie powstały w przeważnej części dzięki ofiarności mecenasów i społeczeństwa. Prelegent wylicza szereg wspinających darów ofiarowanych obserwatorjom zagranicznymi. U nas zainteresowanie astronomją jest wielkie, świadczy o tem znaczna frekwencja słuchaczy na wykładach popularnych i rozchwytywanie publikacji naukowych tej dziedziny wie-

dzy. Należy to zainteresowanie podtrzymać i rozpowszechnić, a możemy być pewni, że pobudzi on ofiarności narodową na cele astronomji. Potrzebujemy przynajmniej po jednym obserwatorium w każdym mieście uniwersyteckim, oraz narodowy instytut astronomiczny.

Od Rządu nie możemy w dzisiejszym czasie wiele wymagać, powinniśmy raczej zaapelować do ofiarności prywatnej, która w Polsce może pochwylić się wieloma sukcesami. Po odczycie — nagrodzonym długo trwałymi oklaskami, rozwinęła się ożywiona dyskusja.

Z muzyki.

„Stworzenie świata“, oratorium Józefa Haydna, śmiało zaliczyć można do najgenialniejszych i najbardziej porwujących arcydzieł klasycznej literatury. Przewodnią myśl tego wielkiego i potężnego hymnu na cześć Stwórcy, stanowi ekstaza religijna wyłaniająca się z uwielbienia piękna przyrody, a tem samym woli Odrzeczności, które wszystkie cuda natury — łącznie z najdoskonalszym stworzeniem boskiem, z człowiekiem — powołała do życia. W oratorium Haydna krystalizuje się zarazem cała siła twórczości słynnego kompozytora i ogniskują się wszystkie czynniki, składające się na szczyt i pogodny, a tak przekonujący i potężny arcyzm słynnego mistrza: polet pomysłowości, czarująca melodyka i wysoka umiejętność w układzie formy, oparta na sztuce kontrapunktu. Artyzm kompozytorski ujawnia się tu jako środek do wyczerpującej i wiernej ilustracji poszczególnych ważniejszych momentów z tekstu Lidley'a, opracowanego przez Van Swietenę (według „Raju utraconego“ Milтона), a między tymi najpiękniejszymi ustępami wybijają się na plan pierwszy: introdukcja, imponujący i wspaniały moment „błysnął dzień“, obrazy muzyczne stosowane do faz stworzenia, duet miłosny Adama i Ewy! przepiękny końcowy hymn dziękczynny ze swą okazałą fugą. Szczupłe ramy referatu nie pozwalają niestety na ocenę, ani nawet na wymienienie wszystkich zawartych w tem pomnikowym oratorium ustępów wprost wzruszających słuchacza i porwujących go do głębi, jako silnie działający wyraz prawdziwie klasycznego piękna kompozytorskiego.

Wznowienie po wielu latach dzieła tak mało znanego nazwać więc można poważną zasługą kierownictwa lwowskiego konserwatorium, a przede wszystkim dzielnego dyrygenta dr. Adama Soltysa, który poświęcił wiele sumiennej pracy i cały zapas swych wybitnych zdolności kapelmistrzowskich, by nadać tej produkcji formę możliwie staranną, a nawet artystyczną. Chóry odznaczały się pewnością nieskazitelnej intonacji i rytmiki, a niemniej skrupulatnie wywiązała się orkiestra ze swego trudnego zadania. Co więcej: momenty najważniejsze, których uwytknienie decyduje o artystycznym powodzeniu całości, wypadły doskonale i ziożyły szereg efektów zachwycających muzykalny ołtarz lwowskiego audytorjum.

W znacznej części zawdzięczała gorąco oklaskiwana ta produkcja swe niezwykle powodzenie artystom zaproszonym do współdziałania, jako wykonawcom partji solowych. Można by jedynie zauważyć, że niektórzy z nich — wybitni artyści opery lwowskiej — pp. Michał Prawdzic (Uriel) i Herman Horner (Rafael), naginali swój popis wokalny, oparty na piękności głosu i przejęciu dramatycznym, raczej do stylu teatralnego niż oratoryjnego, co zresztą nie działało ujemnie na walor kreacji pierwszorzędnych, opracowanych muzykalnie i wywodzących słasnie ogólny zachwyt słuchaczy. Gdy chodzi o śpiew odznaczający się muzykalnym frazowaniem i subtelnością w odcieniach deklamacji, wymienić wypada z uznaniem kreację p. Zofji Dexier-Pastalskiej, która mimo widocznego wysiłku połączonego z opanowaniem trudnej partji Gabriela, wywiązała się ze swego zadania ku ogólnemu zadowoleniu. Niemniej doskonale śpiewali: p. Stefania Frischowa (Ewa), wykazująca pod względem wykształcenia swego sopranu znaczne postępy i p. Juliusz Masłowski (Adam), uzdożniony śpiewak o dość wydatnym głosie basowym. Na szczególne uznanie zasłużyło brzmienie chórów, podkreślających tak dodatnio efekty ustępów zbiorowych.

Popisowi Konserwatorium lwowskiego sprzyjało więc powodzenie na całej linii. Byłoby pożądanem, by ponowne wykonanie „Stworzenia świata“ umożliwiło naszej publiczności dokładniejsze zapoznanie się z dziełem Haydna, wspaniałym wzorem oratorium z ostatnich lat XVIII.

Fr. Neuhauser.

Pod skrzydłami wielkiego ducha.

Stanisław Pigoń. Z epoki Mickiewicza. Studja i szkice. Lwów, Warszawa, Kraków. Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich 1922. 8-o, str. 512.

Tego rodzaju potężna organizacja umysłowa, jak Mickiewicz, zawsze pociągać będzie badaczy i zawsze oni odkrywają tam będą rzeczy nowe. Tkwi to już w pojęciu „wieszcz“, że stanowi on w objawieniu dzieł swych niewyczerpaną krynice pobudek i dociekań. Można bowiem słowo wypowiedzi przez jego usta nie jednostka, jeno duch zbiorowy narodu, sięgający korzeniami w przeszłość, konarami w przyszłość. Wszystkie soki pośilne, w które obracała się praca duchowa i umysłowa pokoleń, wieszcz wchłania w siebie, by przetworzyć je na kwiaty i owoce ku rozradowaniu i pokrzepieniu nie tylko współczesnych, lecz także potomnych. Ów zaś proces wchłaniania i przetwarzania jest sumą tak wielu i tak złożonych czynników, że o całkowitem ich ogarnięciu nie może być mowy.

Stąd też literatura o Mickiewiczu, jakkolwiek już tak bogata, rozrasta się nieustannie i rozrastać się nie przestanie, jak one drzewo biblijne, co z gorzycznego ziarna wzięło początek. I każdy nowy przybytek do skarbcza wiadomości, jakie zawdzięczamy studjom nad Mickiewiczem, witamy z radością, bo każdy rozszerza widnokrąg ducha narodowego, ponadto zaś prowadzi do poznania tych tajem, jakich pełne jest serce człowieka i duch ludzki.

Oczywiście mówimy tu o studiach, których cenzus odpowiada wnioskowości i powadze przedmiotu. A w pracach prof. Pigońa zdawna już niewyklisimy cenić wielkie zalety nie tylko pióra, lecz także umysłu. Pisarz to o bystrym wzroku i żywym odczuciu, w którym stale łączy się erudycja, gruntowna znajomość przedmiotu, oparta na sumiennych studiach, jak w najnowszym jego dziele świadczą choćby tak liczne przypiski. Po-

siada nasz autor pozatem wielkie zdolności pisarskie, ma silne poczucie umiaru w konstrukcji prac swych i umie utrzymać je w należytem tonie, nie popadając ani w barokową kwiecistość, ani w pedantyczną oschłość.

A co najbardziej nas dlań zjednywa, to ów szczyt, serdeczny pietyzm dla sprawy narodowej i święty zapał dla wielkich zjawisk ducha, jaki instynktownie odczuwamy w jego pracach. Badaczem jest ścisłym i przedmiotowym, a jednak nie objętym. W nowej swej książce autor nie tylko z czcią, lecz i miłością zbliża się do wielkiej postaci, której życie i myśli stanowią przedmiot jego studjów.

Zajęcie tu prof. Pigońa przede wszystkim ideologia mickiewiczowska. W pracy pn. „Historjografia młodego Mickiewicza“ dowodnie wykazuje, że już w wierszu „Do J. Lelewela“ Mickiewicz wyszedł poza poglądy Lelewela, a koncepcja dziejów tu wyrażona, długo przetrwała u poety, w ujęciu ogólnem i w szczegółach wiele pozostało z niej w „Księgach narodu“, choć one tak dalekie są wierszowi. Koncepcja ta zresztą była pospolitą w w. XVIII, należała do kanonu ówczesnego poglądu na świat. Tworząc wiersz „Do J. Lelewela“ Mickiewicz oddawał słowa i poglądy nie tylko swego nauczyciela, lecz także własne, wyhodowane w świetle ideologii historjograficznej i społecznej wieku oświecenia.

W innym znów studjum prof. Pigoń rozpatruje ideje St. Martina w „Księgach narodu i pielgrzymstwa polskiego“. Mammy tu zebrany przede wszystkim całokształt dotychczasowych naszych wiadomości o stosunku Mickiewicza do St. Martina i jego dzieł. Między piśmami tego Francuza a „Księgami“ wykrywa autor wiele znamiennych zbieżności, jak np. niechęć do dorobków wyłącznie rozumowych; zamieszanie demokratycznego ewolucjonizmu wieku oświecenia z elementami religijnego poglądu na świat i dzieje, pojęcie rewolucji jako czynnika odrodzonego ludzkości przejawu Opatrzności w dziejach, pojęcie moralne wszechwładztwa ludu. Marty-

nizm poety, zdaniem prof. Pigońa, przyczynił się do utworzenia tego uczuciowego stosunku osamotnienia wobec emigracji, który wytworzył atmosferę „Pana Tadeusza“, a zacieśniając swe węzły, coraz silniej stał się pomostem dla „Sprawy Bożej“ Towiańskiego.

Niemniej zająć budzi rzecz pn. „Przypuszczalny ślad Swedenborga w III. części Dziejów“. Współdziałanie świata duchowego z człowiekiem zgodne z pojęciami Swedenborga widzi prof. Pigoń przede wszystkim w Prologu i w Improwizacji. Rozwinięta w Prologu mistyczna teoria snu całkiem wyraźnie opiera się o poglądy szwedzkiego wjżniera. Zatem, jak pięknie określa to autor, w poemacie Mickiewicza, pod szczytem uczucia narodowego, słysząc nie tylko szum dwojga skrzydeł, uderzających w przeszłość i przyszłość, ale przelata przez nie także tonienie europejskich prądów życia duchowego.

Na szczególną uwagę zasługuje praca pn. „Zreby Sprawy Bożej“, która niemało przyczyni się do lepszego poznania i zrozumienia nauki Towiańskiego. Prof. Pigoń wykazuje tu na podstawie bardzo skrzętnie zebranego i umiejętnie oświetlonego materiału genezy i łączność świata wyobrażeń i wierzeń Towiańskiego z mistyką St. Martina, a sam towianizm tłumaczy jako formę duchowego odporu na przemoc zła moralnego i politycznego. Łączy się z owem studjum rzecz pn. „Biesiada Towiańskiego i jej komentarz w IV. kursie prelekcji paryskich A. Mickiewicza“, jakoteż kilka innych prac, rzucających na „Sprawę Bożą“ wiele nowego światła.

Książka zawiera ponadto prace z innych zakresów. Niektóre, jak np. „Dwie notatki o Fr. Karpińskim“ wybiegają nawet poza ramy ogólnego tytułu książki, lub też jak „O Weselu Wypiańskiego“ bardzo luźnie tylko z nim się wiążą.

Dzieło prof. Pigońa wzbogaca naszą literaturę krytyczno-estetyczną prawdziwie cennym przydatkiem, czytane będzie z przyjemnością i pożytkiem przez każdego, kto interesuje się wielkimi problemami narodowego piśmiennictwa. S. R.

